

MAGYAR SZENTIMENTALIZMUS

A Z AURÓRA első, 1822-es évfolyamában Szemere Pálnak egy nagyon gyenge novelláját közölte. A beszély címe: A hivatal (Történet levelekben.). Szinte az unalomig érdektelen, naiv és zavaros, összefüggés nélkül, idegenül van az esemény menetébe betoldva egy párbeszéd a magyar karakterről, mint a poézis alapjáról. Ez a párbeszéd is egészen lompos, nehézkes, de érdekes gondolatokat találunk benne. A novella két szereplője, a báró és kapitány arról vitáznak, mi az oka a magyar irodalom szegénységének?

Először a mitológiáról beszélgetnek. Egyesek ugyanis a mitológia nemlétéből akarják eredeztetni, „hogy eleinknek a költésre szellemek nem volt“. E hiány oka szerintük hihetőleg az, hogy eleink egy Isten hívők voltak; valószínűen a Napot imádták.

De legtöbbször nemzeti karakterünket okolják a poétái szellem hiányaért. „Azzal terhelnék, hogy Leo császár s Prümi Apát Regino már 889 évek körül is úgy ismerték Magyarjainkat, mint büszke, tüzes: de magokba zárkózott kevés beszédű népet. Sőt még ma is szomorgás és büszkeség az, mellyel a karakterök megbélyegeztetik. Pedig kétséget szenved: ha ezen tulajdonságok az ízlésre, s ennél fogva a szép művészetre alkalmasak-e?“

Kisfaludy Sándorból vett idézettel támasztják alá azt a véleményt, hogy a költők valóban büszkének és szomorúnak festik a magyart:

Hanem büszke volt e Kálmán:
Jó szavát az nem vette
Soha, a ki becsületét
Valahogy megsértette.
Örömet is járt ő szerte
Az Uraknak házába,
Férjfiak és Asszonyoknak
Vegyes társaságába.
Hol versekben adá elő
Hunniának gyászait,
Bús, nemes, nagy érzésekre
Gyűjtván annak fiait.

De ez csak kedélyreakció, állapítják meg a párbeszéd szereplői. „Erős és heves nemzetnél a művészség gyönyörűségei elrészegültségig terjednek; s az illy mértékű indulatosság elsüllyedést s bágyadást okoz.“ Innen lehet megmagyarázni, hogy „a Magyar sírva tánczol, sírva énekel“. Különben nem lehetne elképzelni, hogy lehetne a szabadságszerető magyar egyszersmind szomorú, „a szabadság magas érzése a szolgálai martalék búsongásának hajlandóságával egy és azon kebelben mint férhetne meg“.

Hogy a magyar nem szomorú, az is bizonyítja, hogy szívesen sző barátságot, gyakran ül örömmünnepet, ahonnan pedig a szomorúság távol van. Mert nem a búsongó, hanem az örvendező keresi a társaságot, fáj neki ugyanis, ha nem talál keblet, „hová kiömölhessen“. A bús lélek kerüli a társaságot és magányba vonul. Hogy lehetne szomorú a magyar, hiszen még temetés alkalmával is összejönnek „s táncz és billikom által enyhítik a veszettség sebeit“.

A gyakori és szíves vendégfogadás se szomorú lélek sajátja. Pedig a magyart ez is jellemzi. „Elég nemes házaink találtathatnak még ma is olyanok, mellyeknek udvarát nem őrzi kapu annak jeléül, hogy oda a vándor

mindenkor betérhet.“ Épígy nem az a közvetlenség, amellyel a „Magyar ... a németet sógorává, a tótot komájává, a czinczárt diákjává felesleg is avatgatja“. Aztán a közismert szalmaláng is „nem nehéz, hanem könnyüded, sebes vérű ifjúra mutat, aki egy régi danánk szerént

Mikor egyszer halál fia,
Mosolyog még is!“

Az a sok küzdelem és egyenetlenség sem „bágyadságból vagy csüggedelemből“ eredezik, hanem inkább könnyed fiatalosságból.

Ha van is a nemzet lelkében szomorúság, nem okozta-e ezt a nemzet vállaira neheződő teher, századok csapásai, „nem bágyasztá-e valamely elő- és visszaérzés?“ Esetleg a vegetatív életnek elhatalmasodása a lélek felett nem okozta-e az elbűsülést? „Az is lehetséges, hogy nemzetünk a maga nyugotra lett általplántáltatását épen úgy sínlette, mint minden illy túlültetés a természetben; s régibb korai felé vissza-visszasóhajtozott.“

Tehát a magyar nem búsongó, következkép a búsongás nem is lehet oka a poétái szellem hiányának. „Hogy a költésben igen régi hagyományokat nem bírunk, annak okai koránt sem Nemzetünk sajátságában fekszenek.“ Oka inkább az, hogy a magyar kénytelen volt penna helyett buzogányt forgatni. Vannak azonban nemzeti sajátságaink közt is olyanok, amelyek gátolják poézisünk kifejlődését. Ilyen pl. szemérmességünk: „Idegenek lévén attól, hogy nézetésül vagy hallatásul kitegyük magunkat.“ Ez a szemérmesség „alsóbb rendű hazánkfiaiból is kitör“, ami abból is kitűnik, hogy „muzsikusaink és henkerjeink ugyanazon egy népsepredékből választattak“. Az országot lakó népek közül nemde a magyar az, aki legkevésbé zájong, lármáz? „ő ritkán dalol együtt és többed magával.“ Hogy ez most már szerénységből vagy büszkeségből van-e, nehéz eldönteni. De hogy a „productiotól“ idegenkedik, az is bizonyítja, hogy a teátrumi művészet nálunk nem tud kifejlődni. A magyarok ugyanis a színjátszást, különösen a komikus nemből, méltóságukon alattvalónak képzelik. De hogy eleinkben meg volt a művészi készség, abból is látszik, hogy „nemzetünk a táncban és muzsikában lelkesedését leli, s annyira, hogy mind a kettőt a maga eredeti sajátságával pecsételje el.“ Pedig ez épúgy művészet, mint az, amelyik érzelmeket szavakkal tolmácsol.

Eddig Szemere Pál. Láthatjuk, hogy a magyar jellem csak annyiban érdeklí, alkalmas-e a költészetre, tágabb értelemben a művészetre? Szemere ugyanis szinte Kazinczy kizárólagosságával esztétikai érdeklődésű. Ezen belül is leginkább a nyelv érdeklí, mégpedig a Kazinczy szíve szerint való „fentebb“ nyelv. Leveleiben szinte lapokon keresztül kész elmélkedni egy-egy szép alkotású szón vagy ragon. Ezekben azt is elárulja, hogy nyelvízlése egészében véve szentimentális. Az meg közismert róla, hogy éppen az ő szonettjei népszerűsítették el szentimentális magyar nyelvünk legszentimentálisabb virágait, azokat a kényes összetételeket (rózsapálya, varázskéz, lángarc, rózsaberek, istenálom, varázskar). A hagyomány azt is tudja róla, hogy megálmodta kényes szépségű szentimentális szavait. De ízlése bármennyire szentimentális is, ő maga nem volt az. Kölcsey is szívesebben panaszkodta ki érzékenységét Szemere feleségének, Képlaki Vilmának, mint magának Szemerének. Pedig ugyancsak jó barátok voltak.

Mert Kölcsey aztán nemcsak irodalmi ízlésében, hanem egész lelkében szentimentális. Nem is hagyja Szemere fentebb ismertetett vélekedését szó nélkül. A „Nemzeti hagyományok“-ról szóló gyönyörű értekezésében lapokat szentel cáfolására. Megállapítja, hogy a búsongás és a szabadság magas érzése igen jól megférnek egymásmellett. Tehát nevetséges úgy érvelni, mint Szemere: a magyar szabadságszerető, tehát nem lehet búsongó. Az igaz-

ság az, hogy búsongás nemcsak szolgáliságnak, hanem az érzés mélységének következtetése is lehet. Ami pedig a Szemerétől felhozott körülményeket illeti, ezekből magyar karakteri vidámság és könnyűvérűség egyenesen nem folyik. A néhanapján kitörő jókedv és mulatozást vágy nem más, mint magabizárkózott komoly és szomorú kedély reakciója, menekülés önmagától a másik végletbe. „Magány és csend borongásban tartják a melancholiást, az örömmel szelíd kifakadásait ő nem ismeri; de lárma és zaj felriasztják andalgásaiból s innen a zajgó társaságok, s a szilajon csapongó örömmel tellyes vendéglés; innen a vadászati és csatázási lárma-kedvelés, s a viszálykodást szülő békétlenség; innen a hirtelen fellobbanás lángja, s a féktelen kiáradozás után hirtelen elcsilapodás; innen a nemzeti muzsikának majd a pajkosságig eleven, majd a csüggedésig lassú hangjai, s több e félek.”

Hogy azonban ez a búsongás eredeti, magával hozott érzése a magyaroknak, nem lehet bizonyítani. Valószínűbb, hogy a századok szenvedése tette nemzetünket „szegény bujdosó Magyar“ nemzeté. Igaz, Leó császár büszke, tüzes, magába zárkózott, kevés beszédű magyart fest elénk, de ebből nem következik, hogy bán is volt. Az sem látszik elfogadhatónak, hogy nemzetünk a túlságosan nyugatra való átlptálását sínylette volna meg. „Bizonyosan hálátlan lakot hagyta el a hősnép, s ősi honát jöve visszanyerni, s nem egy forrón szeretett honban üledett-e le, mellynek határain kívül életet és boldog életet lenni nem hitt vala?” Ami pedig azt az érvtet illeti, hogy talán a túljóságos jólélés, a testnek a lelken való eluralkodása szülte volna a búsongó természetet, tekintetet sem érdemel. Az így lealacsonyított lelken a tunyaság, nem pedig a szomorúság vesz erőt.

A mai magyar lelket a századok szenvedései és diadalai alakították ki. A „szegény bujdosó Magyar nevezet“, valamint a „Dicső Nemzet“ cím e változó sors lelki és külső emléke. A fájdalomak és dicsőségek emléke nem szülhet mást, mint szentimentális lelket. „De a Magyar karakteri sentimentalismus a Romantikáitól különböző. Ez fő vonását a szerelemtől, magyar pedig hazájától és nemzeti fekvésétől kölcsönözi; a szerelmi epedés nálunk nem hazai plánta, Európai szomszédainktól nem régen kölcsönöztük azt, s mit nyertünk benne? ki találni nem nehéz.”

A magyar lélek tehát szentimentális. De tud és tudott ez a komoly lélek „mondásaiban vidám s czélzásaiban csalfa lenni“; ez természetes is, mert hisz a „melancholiás és sentimentalismusra hajló karakterben a meglepőleg kicsapongó humor nincsen helyén kívül“.

Könnyű megállapítani, hogy e vitán nagyon rajta van a kornak és a vitázó egyéniségnek bélyege. Az ossziáni romantikus nemzeti búsongás és a wertheri szerelmi szentimentalizmus kora ez. Az érzések királynéja a búsongás, mely az igaz embert a közönségestől megkülönbözteti, a költőt költővé teszi. Ragaszkodnak is hozzá, amint Kölcseynek Laurához írt versében látszik: „Szenvedünk, s bár nyugodalmat kérek, vérző bűnkát mégis ölelem; hidd el azt, a bán s öröm testvérek.“ Ha pedig az egyént a búsongás emeli nagygyá, hogy hiányozhatna ez a legnemesebb érzés a nemzetből. Annál is kevésbbé, mivel a századok szenvedései ugyancsak megpuhították a nemzeti lelket, amely mindig többet kapott a fájdalomból, mint az örömből. Akkor pedig különösen, mikor Kölcsey Zrínyi második énekét énekli s a romantikus nemzedék tagjai egyformán vallják: nincsen remény, nincsen remény.